

Börne Párisi levelei-ben csodálatos módon keveredik a vágyait valósággal összetévesztő emigráns hiszékenysége a francia állapotok hű ecsetelésével s a német reakció elleni maró támadásokkal. Reményei nem válnak valóra, de Párisban Börne mégis olyan munkát végzett, amelynek jelentőségét csak most értékelhetjük. Ott fedezte fel a német népet. Szenei előtt ébredt pilitikai öntudatra a gazdasági emigráció, — a Franciaországban dolgozó német iparosok tömege. Heine Börnéről írott könyvében amely néhány sajnálatos személyi támadástól eltekintve kitűnő jellemzése és életteljes arcképe a Párisi levelek írójának, elmeséli hogyan látta Börnét a „demagógot” (ezzel a névvel illette a német hivatalosság a liberális vezetőket) a párisi német munkások körében: „Élő szava talán még hatalmasabb volt, mint írott beszédei. Német hittel hallgató emberekhez intézte szavát, akik aztán apostoli buzgalommal terjesztették. Ezért, mikor hallottam, hogy bizonyos északnémet ujság gúnyt űzött Börnéből, aki hatszáz cipészsegéddel felment a Montmartre-re, hogy ott új Hegyibeszédet tartson nekik, szánakozva huztam fel vállamat, de nem Börne felett szánakoztam, aki olyan magot szórt szét, amely előbb vagy utóbb a legborzalmasabb gyümölcsöt termi. Igen jól beszélt, határozottan, meggyőzően, egyszerű, cirádanélküli beszédet tartott, valóban a Hegyibeszéd tónusában.”

Börne nem volt tudatos művész, de kitűnő stilisztá. Rövid, világos mondatokban írt, merész ujtások s sejtelmes mélységek nélkül, melyekben gyakran fel-fel bukkan egy-egy váratlan kép, egy-egy megragadó jelző. „Vannak nagy emberek — írja Börne, — akik a mult regiszterei: így Goethe és Schiller: mások viszont a jövő tartalomjegyzékei: így Lessing és Voltaire.” Ő is a jövő tartalomjegyzéke volt korában a most annak a multnak a regiszterévé válhat, amelynek példáján okulva, a Mannok, a Rennek, a Feuchtwangerek küzdenek a második német emigrációban, azért a Németországért, amelynek a frankfurti ghetto szülötte a zsidó vallást elhagyó, de a zsidóság szenvedéseit állandóan érző, német patrióta Börne előharcosa volt.

Csehi Gyula

A PROTESTANTIZMUS A MAI NÉMETORSZÁGBAN. A protestantizmus Harmadik Birodalombeli helyzete, ellenére az évek óta tartó vallási-politikai viszálynak, még mindig rendezetlen. Sőt a zavar ma a legteljesebb. Ezért a zavarért felelős úgy a nemzetiszocialista állam, mint a német protestantizmus. Az előbbi felidézte a gyökeres vallási-politikai viszályt, viszont határozottan megoldani képtelennek bizonyult, a másik pedig a saját magát megosztó teológiai-politikai és világnézeti különbségek fölött képtelen egységes magatartásra.

Mint ismeretes a Hitlerizmus uralomra kerülése két táborra osztotta a német protestánsokat. Az egyik, amely az állam akaratához s a Harmadik Birodalom által hirdetett népi eszméhez való feltétlen alkalmazkodás szószólója a *Deutsche Christen*, a másik a *Bekennende Kirche* (Hitvalló Egyház), amely a Harmadik Birodalom politikai eszméjének igénye mellett sem hajlandó feláldozni a totális állam követelményeinek a bibliai kinyilatkoztatást, a történeti hitvallások evangéliumi igazságtartalmát s az ezekre épülő keresztény lelkiismeretet. Az állam taktikázása következtében ma már e között a két nagy g eleinte meglehetősen egységesnek látszó tábor között különböző közvetítő irányok alakultak ki s még a *Hitvallók* körében is erőteljesen szóhoz jutott a történelemből jól ismert luteránus-református ellentét. Ugyanakkor az egyes csoportok magatartásán jelentősen módosított a német protestantizmus tartományonként különböző helyzete, mert az évek óta tartó vallási-politikai viszály a

legkevésbé sem volt alkalmas arra, hogy egy nagy egységes birodalmi egyházba ossza a német protestantizmus tartományonként különálló szervezeteit. A két csoport között az egyeztetést, illetve a megegyezést ujabban maga a német hivatalosság keresi. Ezért nevezték ki közel egy éve *Hans Kerrl*-t birodalmi egyházügyi miniszterré azzal a határozott megbízatással, hogy két év alatt likvidálja a protestáns egyházi káoszt. Kerrl tevékenységének következménye a Harmadik Birodalom által beiktatott birodalmi püspök, *L. Müller* háttérbe szorítása s ezzel azoknak a brutális módszereknek a félretolása, amiket az új rendszer szorgalmazott. Müller névlegesen ugyan még mindig feje a birodalmi protestáns egyháznak, a tényleges kormányzást azonban az utóbbi által életrehívott Reichskirchenausschuss, illetve a tartományi Landeskirchenausschussok viszik. Ez a két ellenséges egyházi tábor közötti pacifikáló szerv máris magába szivta a két tábor mérsékeltjeit s a Hitvallásos lutheránus *Zoellner* vezetése alatt éles harcot indított be Müller ellen. Ez a harc is arra utal, hogy a németiség korántsem olyan homogén a mai rendszerrel, mint ahogy azt a német sajtópropaganda elhithetni próbálja. Jellemző például az a bírálat, amivel a Reichskirchenausschuss illette Müller *Deutsche Gottesworte* című füzetét, amelyben Müller a Hegyi Beszédet a Harmadik Birodalom szellemében átírta: „A könyv nem egyéb — írja a Reichskirchenausschuss — mint rászédése az olvasóknak, mert olyasmit mutat be nekik a biblia tartalma, Jézus Krisztus beszéde s az egyház igehirdetése gyanánt, ami a valóságban nem az.* Ezáltal a Krisztusban végbement üdvtényt tökéletesen meghamisítja, elzsidósítja és kizárólag ehhez a jelenvaló világhoz köti. A szerző ezzel az iratával és annak utószavával maga szakítja el magát az evangélikus egyháztól, amely az Isten ígétjén alapul, hitvallás szerint él és határozott tan nélkül nem életképes. Minden olyan nyilatkozata a szerzőnek, amely ennek a ténynek ellenmondani látszik, ez írása alapján hazugnak lepleződik le. (*Die Christliche Welt*, 1936, 573. o.) Ime így házudtolja meg és dezavualja tulajdon egyháza a Vezér bizalmasát. Müller azonban még mindig vezeti hivatalát. A legmagasabb állami támogatást még mindig élvezi. A német protestantizmusnak a Harmadik Birodalommal való szembenállását még világosabb és félremagyarázhatatlannabb megnyilvánulások igazolják. A *Bekennende Kirche* idején oeynhause-ni zsinatán pl. éles fogalmazású deklarációkban tiltakoztak az állammal az egyház ügyeibe való beavatkozás ellen. Sőt a Hitvalló Egyház még azt is megmerte tenni az idején nyáron, hogy magához Hitlerhez nyújtott be terjedelmes memorandumot, amelyben a német népet rendszeresen dekrisztianizálni törekvő szellem s az egyházak és lelkészek ellen elkövetett erőszakosságokkal szemben emeli fel tiltakozó szavát, s még arra is rámutatott, hogy Hitler személyének mértéktelen bálványozása s bizonyos emberfölötti fénybe való vonása sérti az élő isten dicsőségét és kihívása haragjának. (*Le Matin*, július 18). A nemzetiszocializmus, amint látható, korántsem gleichschaltotta a protestantizmust — A hitlerizmus belső németországi helyzetére jellemző, hogy ezt a gleichschaltolást mindezekig

* Például a Hegyi-Beszéd következő versét: „Boldogok a békeszeretők, mert ōket fogják Isten fiainak nevezni”, Müller szerint így kell prédikálni: „Üdv azoknak, akik békekészségben élnek néptársaikkal, ezek cselekszik Isten akaratát”. — A Hegyi-Beszéd ezt a versét pedig: „En viszont azt mondom néktek, hogy ne álljatok ellene a gonoszoknak, hanem, aki arcul üt téged jobbfelől, fordítsd oda annak a másik arcodat is” — Müller a következő fogalmazásban adja: „Ha a te bajtársad (Kamerad) izgatottságában arculvág téged, akkor nem mindig helyes rögtön visszavágni. Férfiasabb dolog megőrizni fölényes nyugalmadat. Valószínű, hogy azután el is fogja magát szégyelni a bajtárs.”

nem tudta keresztülvinni. A Hitvalló Egyházat bármennyire üldözi papjait, ugyan **nem ismeri el államilag**, ám a Hitvalló lelkészekről és egyházközségektől mindeztideig még nem merete megvonni sem a jogi, sem az anyagi segílyt... Lehet, hogy elérkezik a pillanat, amikor a Hitvalló Egyház szervezetét szétrobbantja és a Hitvallók hiveit katakombákba kényszeríti, ehhez azonban feltétlenül nyugodt külpolitikai és feltétlenül kedvező belpolitikai helyzetre lenne szüksége... Viszont, hogy képzelhető el ez akkor, amikor hivatalos bevallás szerint az ágyúöntés előbbre való, mint a nélkülözhetetlen kenyéradag.

Szeremley László

A REALISTA FILM ANGLIÁBAN. Az első realista filmet 1929-ben forgatták Angliában. Igaz ugyan, hogy Bruce Woolfe már ezelőtt is készített néhány, többnyire a világháború eseményeit rekonstruáló dokumentáris filmet, s hogy ugyancsak az ő vezetése alatt készült a *Természet titkai* című sorozat, De mégis 1929 az a dátum, amely a természetből vett anyag műtermi és realista felfogását egymástól elválasztja. Az 1929. évben forgatott két realista film közül az *One Family* című még a stúdió-hagyományának jegyében született. Vonalvezetése mesterkélt. A film a birodalomból mutat be képeket, egy a Buckingham-palotában sétáló kisfiú szemén keresztül. A másik, a *Drifters* egészen más elgondolásból keletkezett. Rendezője, Grierson felismerte, hogy a világot és, az eseményeket kisfiúk s az angol cimer mesterséges hozzáadása nélkül kell ábrázolni. Ezért a halászok életéről készülő filmje anyagát nem a stúdiómodoros világában, hanem a való életben törekedett összegyűjteni. Tengerre szállt egy hering-halász csoporttal s munkája hőseiül az ott talált embereket használta fel. Ez a film, amely *Turin Turkszib-jének s Cruze Covered Waggon-jának* hagyományaiból indult ki, iskolát teremtett. Utána már csak a hang megjelenése volt szükséges az igazi realista film megszületéséhez. Eddig u. i. a filmből hiányzott az érzékelhető világ egyik legfontosabb tényezője, a beszéd, a zaj, miért is a némafilm még a realista irányzatú rendezők kezében is elpoétizálta a témát és a szereplőket. A hangosfilm eleinte nem talált rokonszenvre a realisták előtt. Az elsősorban dokumentáló anyagban a magyarázatást mesterkéltnek tartották. Nem tudták elképzelni, hogy a valóságos világ hangjait természetesen is vissza lehessen adni. Érdekes, hogy az egyik legrégebbi realista hangosfilm, *Rotha Contak-ja* megtartotta a feliratokat és *Elton Voice of the Worale-jé* csupán néhány szóközi mondatot foglal magába, bár mindkét filmben megállapítható a hangok természetes visszaadására irányuló törekvés. A realista film szerencséjére Grierson és *Cavalcanti* igen hamar felismerte a romantika veszélyét. A *Drifter* mindmáig is élő részei azok az egyszerű jelenetek, amelyek a matrózok étkezését, lefekvését, fölkelését mutatják be vagy pedig valamely hirtelen mozdulatot (az egyik fűtő egy lapát izzó szénrel gyújt rá cigarettájára) adnak vissza. *Cavalcanti* is nagy gondot fordított az emberi elemekre és minden biztonnyal ennek köszönheti, hogy régi filmje, a *Rien que les heures* még ma is megállja a helyét modern utódjai mellett.

A realista filmek a hangot csak megjelenése után pár évvel kezdték komolyan venni. Ennek főképp az volt az oka, hogy a realista rendezők még az *Empire Marketing Board* védőszárnyai alatt állottak s a szükséges készülékek igen sokba kerültek. De hamarosan felismerték, hogy a hang kitűnő eszköz a technikai folyamatok megmagyarázására s a film cselekményének összefoglalására. A hang arra kényszerítette őket, hogy a valóságos dolgok felé forduljanak. Az első kísérletek rövid magyarázatokból állottak. Azután, a munkásokat filmező angol rendezők magukat a